

Durdnosa Sámi guovllu siiddat ja siiddaolbmot čálalaš gálduin 1500-logus 1900-lohkui

BIEHTTÁRA JUHÁNA OVLLÁ-ÁNTE ¹

Dán artihkkalis dutkkan siiddaid ja siiddaolbmuid. Mu dutkangažaldat lea makkár lei siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat iešguđet áigodagas, got dat lea rievdan ja man dihte. Riektehistorjjálaš dutkamušat leat čájehan, ahte siiddaolbmot leat don dolin oamastan iežaset vearroeatnamiid ja siiddas lea leamašan solidáralaš ovddasvástádus máksit váldegoddái sámevearu eatnamiin ja čáziin. Siiddain lei vel nanu sajádat Ruota váldegotti áigge. Siiddat jávke Suoma beale virggálaš áššegirjiin mañemustá Ruošša válddi áigge 1800-logus, vaikko siiddaolbmot mákse eananvearun meroštallojuvvon sámevearu eatnamiin ja čáziin gitta 1920-logu rádjai. Durdnosa Sámi Ohcejoga ja Deanu siiddaolbmot vuodđude vearroeatnamiiddáseaset dáluid 1800-logu gaskamuttus: dábálaččat álggos guolástan-dálu ja dan mañnel odđadálu.

Fáddásánit: Durdnosa Sápmi, siida, siiddaolbmot, boazodoallu, bivdu, guolásteapmi

1 Álggahus

1.1 Temá ja ulbmil

Dán artihkkalis dutkkan, maid čálalaš gáldut mitalit siiddain. Gáldut maid mun geavttán leat 1500-logus gitta 2000-lohkui. Gálduin siiddat leat ruotagillii *lappby* ja suomagillii *lapinkylä*. *Lappby* dárkkuha eandalii Ruota váldegotti áigásaš gálduin dološ siiddaid (gč. Sara 2010: 35). Dološ siiddat gohčoduvvojit maid sámesiidan (gč. S. Aikio 1992). *Siida*-sánis leat mánga mearkkašumi, muhto dát dutkamuš gieđahallá eanas dološ siiddaid. Siiddaolbmot leat gálduin ruotagillii *lapp* dehe suomagillii *lappalainen*.

¹ Oula-Antti Labba lea eret Eanodagas. Son bargá Suoma riekteministeriija demokratiija- ja válgavttadagas erenoamášáššedovdin.

Eanas dán dutkamuša gálduin leat riektegáldut. Lean ohcan dain dieđuid siiddaid vuoigatvuođalaš sajádagas ja siiddaolbmuid eanan-, čáhce- ja ealáhusrivttiin. Dutkangažaldahkan lea čielggadit, makkár lei siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat iešguđet áigodagas, got dat lea rievdan ja man dihte. Dutkkan maid dan, leigo siiddain siskkáldas duopmováldi.

1.2 Gáldut

Dutkamuša riektegáldun leat lágat, lágaid ovdabarggut, duopmostuoluid duomut ja riektedieđalaš dutkamušat. Eanas duomuin leat gihligodderievtti (*häradsrätt*) duomut 1600–1700-loguin. Dasa lassin gáldun leat ee. áššegirjjit ja iežá dieđalaš dutkamušat. Áššegirjegáldun leat ee. eanangirjjit 1500–1700-loguin. Eanangirjjit mitalit giddodagaid vearuhusas. Eanangirjjit čálloje olles Ruota váldegottis 1500-logu rájes. Daid da merkejuvvoje oamasteaddji namain visot vearuhuvvon dálut (giddodagat), dállogut ja iežá kamerála dieđut. (Korpijaakko 1985b: 12.)

Ruošša válldi dehe Suoma stuorafurstagotti (1809–1917) áigásaš ja Suoma iehčanasvuoda áigodagaid dutkama váldogáldun leat dieđalaš dutkamušat. Ruota váldegotti áigásaš áššegirjjiid hástalussan lea go dat leat čállon boares čállingillii, vaikko mun dutkennai dokumeanttaid main álgoálgosaš gáldut leat heivehuvvon dálá čállinvuohká. Dáid boares gálduid leat buvttadan virgeolbmot dego ee. dikki čállit. Siiddaolbmot eai ieža buvttadan dáid čálalaš gálduid. (Hiltunen 2007: 34.)

1.3 Metoda

Dutkanmetodan lea riektehistorjjálaš metoda. Riektehistorjjás riekti čadnojuvvo dihto áigái ja báikái. Riektehistorjá dutká juridihkalaš fenomenaid historjjálaš ovdáneami. Vuoigatvuođalaš fenomenat sáhttet leat ee. riektenorpmat, vuoigatvuođalaš geavadagat ja institušuvnnat. (Hirvonen 2011: 28.) Riektehistorjjálaš dutkama vuodđoprinsihppan lea čielggadit manin riekti rievdá. Vuodđun das leat dábálaččat historjá-dutkama metodat. (Siltala 2001: 16.) Historjádutkama metoda vuodđun lea gálduid dutkan ja analyseren. Gáldut juhkkojit ee. primára- ja sekundáragálduide.

1.4 Ráddjen

Dutkanguovlun lea Durdnosa Sápmi (*Torne lappmark*). Dat lei áidna sámeguovlu (*lappi, lappmark*), masa gulle oasis sihke dálá Ruota, Suoma ja Norgga beale Sámis. Durdnosa Sápmái gulle Ohcejoga, Deanu, Siggevári, Diggevári, Guovdageainnu, Ávjovári, Suovditvári, Bealdojávrrri ja Ruovdnila siiddat.² Dát ledje dološ siiddat. Jagis 1809 ovddos dutkamuš guorahallá eanas daid Durdnosa Sámi siiddaid dili, maid guovllut šadde Ruošša válldi vuollái ja seammás maid mávssolaš osiin siiddaid sajádaga Suoma iehčanasvuođa áigge.

1.5 Terminologiija

Muhtin sajiin čujuhan suoma- dehe ruotagielat tearpmaide. Vierisgíelat tearpmat leat ruođuid siste ja kursiverejuvvon. Lean jorgalan sániid *lapp* ja *lappalainen* sátnin *siiddaolmmoš* eandalii delle, go gažaldagas lea dološ eanangirjiide dehe duomuide čujuheaddji namahus, ja maid mañjeleappos, jus *lapp* dehe *lappalainen* dárkkuha čielgasit aktonas olbmo ng. giddodatvuoigatvuođalaš (*kiinteistöoikeudellinen, fastighetsrättslig*) sajádaga. Jus goitge gáldus leat tearpmat *saamelainen* ja *same* maid giddodatvuoigatvuođalaš mearkkašumis, de lean jorgalan daid *sápmelažžan*.

Dološ áššegirjjiin gevtojuvvojit siiddaide gullan olbmui ruotagilii namahus *lapp* ja suomagilii namahus *lappalainen*. Dálá dieđu mielde eat sáhte sihkarit čuočuhit, ahte áibbas visot geat merkejuvvoje áššegirjiide namahusain *lapp* dehe *lappalainen* ja mákse sámevearu (*lapinvero, lappskatt*) livčče leamašan etnihkalaš sámit. Dán kapihttalis namuhuvvon dutkiid jalgii tearbma *lapp* dehe *lappalainen* ii dološ áššegirjjiin mearkkašan etnisitehta, muhto ealáhusa, mainna olmmoš barggai.

Korpijaakko jalgii sámiide mihtilmas ealáhusat leat gohčoduvvon áššegirjegálduin namahusain *lappmannaringar* (*lappalaiselinkeino*) erohussan dáluolbmuide mihtilmas eananolbmáealáhusain (*maamiehenelinkeino, landmannaringar*). Dáin olbmui geat barge sámiide

2 Jagi 1642 rádjai Bealdojávri gulai Giema Sápmái. Durdnosa Sámi eanangirjjiin gávdno 1600-logus maid Láhppojávrrri siida, mii mañjel leš ovtastuvvan Guovdageainnu siidii. (Korpijaakko 1985a: 27.)

mihtilmas ealáhusaiguin lea gevtojuvvon namahus *lappalainen* erohussan eanandoallis (*talonpoika*) dehe ođđaássis (*uudisasukas*). Dáid tearpmaid heive geavtit delle go namalassii čujuhuvvo dihto olbmo vuoigatvuođalaš sajádahkii, man ealáhus mearridii. Namahusa *lappalainen* sáhttá ná geavtit namahussan mii čujuha giddodatvuoigatvuođalaš sajádahkii erohussan etnikkalaš sápmelačča (*saamelainen, same*) namahusas. (Korpijaakko 1985a: 26.)

Sammallahti jalgii namahusat *lappalainen* ja ođđadálon (*uudistilallinen, nybyggare*) ledje vuoigatvuođalaš namahusat, ja dat čujuhe olbmo ealáhussii ja eallinvuohkáii eaige etnisitehtii. *Lappalainen*-tearpmas leat mánnga mearkkašumi, ja sisdoallu lea gitta das, man aktavuodas dát tearpma geavahuvvui. Áššegirjjiin das lea namalassii vuoigatvuođalaš ja hálddahaslaš mearkkašupmi, mii oaivvilda olbmo gullevašvuoda siidii iige ođđadáloniid jovkui. (Sammallahti 2013: 6–7.)

Maid Arell (1977: 37) jalgii áššegirjemerkejupmi *lapp* ii čujut etnikkalaš jovkui. Son čállá, ahte doaba *lapp* oaivvilda nomadisttalaš (johtti) olbmo. Geavatlaš sivaiddihte olmmoš válljii leahkit juogo nomáda (*lapp*) dehe dálon. Arell namuha, ahte dain merkejumiin ii lean gažaldat etnisitehtas danin go olmmoš basttii molsut iežas vuoigatvuođalaš sajádaga, nu ahte vuosttažin son lei *lapp* ja de veháš áiggi geažis dálolaš, muhto maid nuppe ládje.

Girjás-riektegeavvamis jagis 2018 Ruota stáhta čuoččuhii, ahte sánit *lapp* ja *same* eai leat synonymat. Hoavvariekti oaivvildii Girjás-duomustis, ahte eanas dain geat ledje don dolin logahallon áššegirjjiide namahusain *lapp* ledje sámit. (HovR T 214-16: 4.)

Leatnai guokte sierra ášši, man vuodul merkejupmi lea dahkkon áššegirjjiide ja mii lei olbmuid etnisitehta. Eanas dain olbmuid geat ledje merkejuvvon dološ áššegirjjiide doahpágiin *lapp* ledje etnikkalaš sámit, muhto merkejupmi dáidda áššegirjjiide ii dahkkon etnisitehta vuodul.

Suoma iehčanasvuoda áiggi áššegirjjiin ja iežá čállosiin doaba *lappalainen* sáhtii muhtimin dárkkuhit maid etnikkalaš sámi, muhto ee. ng. heaggagirjjiin (*álbmotregisttar*) *lappalainen* dárkkuhii ein čielgasit olbmo giddodatvuoigatvuođalaš sajádaga iige etnisitehta.

Tearpmaid *lapinraja* ja *lappgränsen* lean jorgalan Sámi rádjain (gč. maid S. Aikio 1992: 145). Dasa lassin lean jorgalan tearpmaid *lappi/lapinmaa* ja *lappmark* Sápmin. Tearpma *lapinmaa* dehe *lappi* (omd. *Utsjoen Lappi, Utsjoki lappmark*) gevte Suoma bealdenai vel 1800-logus guovllus, gos orro siiddaolbmot geat mákse sámevearu (Nahkiaisoja 2016: 16).

2 Siida

2.1 Iešgudetlágán siiddat

Dološ siiddat gohčoduvvojit muhtumin maid bivdosiidan (Sara 2010: 35). Dološ siiddaid lassin gávdnojit ee. boazosiiddat ja nuortalaččaid dálvesiiddat. Sátne *siida* mearkkaša maid dálu, ruovttu (mearrasámis ja vuoinjalaš mearkkašumis omd. sánis *almmisiida*) ja gili (vrd. *siidaguoi-bmi*) (S. Aikio 2017: 161). Siiddaid sohkguovllut vuodđude ekonomalaš ollisvuoda dehege jahkásaš guolástan-, bivdo- ja boazodoalloekonomii- ja jahkodatgierddu várás (Hyvärinen 2010: 126).

Siida lea hui boares vuogádat, man álgu ii leat dieđus. Siida lea namalassii sámi eanangeavtinovttadat (*maankäyttöyksikkö, markanvändningenhet*), iige dat leat šaddan davviriikalaš váikkuhusain. Ruota váldgotti riekteortnet ja lálkaásaheapmi goitge dovddaste dán sámi eanangeavtinortnega. (Korpijaakko 1985a: 31.) Siiddaid ja láddelaš dáluolbmuid gaskkas mannan ráji gohčode Sámi rádjain (*lapinraja, lappmarksgränsen*). Ovdal jagi 1673 plakáhta dán ráji bajábealde barge dušše boazodoaluin, guolástemiin ja meahcástemiin. Ráji vuolábealde barge eanan- ja šibitdoaluin.

2.2 Siiddaolbmuid virggit

Manjemustá jagi 1612 válddi girjedoaluin (*fogderäkenskaper*) oidno, ahte Durdnosa Sámi siiddain ledje leansmánnit (FTKL 1612–1620: 12–17). Leansmánnin lei dábálaččat siiddaolmmoš. Earret eará Guovda-geainnu siiddas ledje jagis 1690 ovddos sihke leansmánni ja dánska leansmánni (*dansk ländzman*) (JUTLK 1638–1715: 92). Siidda leansmánni ii dárbbášan máksit vearu. Maid siidda giktaolmmái (*skjutsrättare*), njealjehasolmmái (*skickare*) ja spihčaolmmái (*prophos*) eai

dárbbášan máksit vearu. Giktaolmmái givttahii kruvna eiseválddiid dellego sii guossástalle siiddain. Njealjehasolmmái doaimmahii siidda áššiid. Spihčaoibmá bargun lei spihččet daid, geat ledje dubmejuvvon spihččenránggáštussii rihkkosis. (Nahkiaisoja 2016: 17.)

2.3 Siiddaid ja vearroeatnamiid rájit

Siiddaid dárkilis rájit eai leat sárgojuvvon dološ gárttaide. Siiddaid rájit leat dieđalaš dutkamušain guorahallon ee. duopmostuoluid duomuid vuodul. Dábálaččat dušše Sámi rádji lea sárgojuvvon dološ gárttaide, muhto ee. Anders Bureus jagi 1611 gárttas leat sierra namuhuvvon Durdnosa Sámi siiddat.

Siiddain ledje rájit ja sámiin ledje vearroeatnamat siiddaid siste. Siiddaid gaskasaš rájit logahallojuvvoje rádjebáikkiid mielde. Válldit (*vouti, fogd*) nanneje siiddaid gaskasaš rájiid goit jagi 1602 rájes. (Hyvärinen 1979: 13.)

Nahkiaisoja (2016: 82) čállá, ahte gearretbeavdegirjjit čájehit čielgasit, ahte siiddaid gaskkas čađahuvvoje dávjá rádjeguorahallamat 1700-logus. Eiseválddit eai goitge beroštan dán rádjeguorahallamiin. Go gárttat váilo iešguđet rádjeguorahallamiin, de eiseválddiin ii lean diehtu rájiin dehe rádjemearkkain. Iežá aktavuodain sáhtta goitge diehtit, ahte siiddaid gaskkas ledje rádjemearkkat.

Korpijaakko čielggadii 1700-logus addon duomu ja 1980-logus dahkkon gieddebargguid vuodul, goigo Ruovdnila ja Suovditvári siiddaid rádji lea don dolin mannan. Son dutkkai suovditvárelaš Lars Nilsson Polamoifva (Palopää) ja ruovdnillaš Lars Andersson Juuso gaskasaš riiddu vearroeatnamis, mii lei dikkis jagis 1731. Diggeáššis ledje duodašteaddjin sihke Ruovdnila ja Suovditvári siiddaolbmot, geat ledje gullan boarrásut olbmuin, goigo rádji manai siiddaid gaskkas. Áššis čađahuvvui maid siiddaráji guorahallan, masa oassálaste leansmánni, giktaolmmái ja guoddaleaddji Palopää. Dán guorahallama vuodul rádji maid nannejuvvui dikkis ja digaštallon Palopää vearroeanan lei Suovditvári bealde. Korpijaakko jelgii lea čielggas, ahte gažaldagas lei lágalaš rádji siiddaid gaskkas. Rádjeguorahallan lei čađahuvvon eananlága ja dasa guoskevaš njuolggadusaid vuodul. Diggi lei nannen guovtti siidda ráji lágalaš rájijn. Gieddedutkamušai guin lea maid nannejuvvon, ahte

meahcis gávdonon muvrageađggit ledje ng. rádjemearkan dán guovtti siidda gaskkas. (Korpijaakko 1985a: 132–143.)

Diehtu árbeeatnamiid ja siiddaid gaskasaš eatnamiin, čáziin ja rájiin lea seilon maid njálmmálaš árbediehtun. Juohke siiddas leat leamašan dievddut³, geain lea leamašan buorre muitu. Dáid olbmuid bargun lei muitit árbejuvvon riektedili ja dan rievtti, mii lei fámus. Jus šattai riidu, de dákkár olbmot galge duođaštit ovdalis máinnašuvvon áššiin dikkis. (Hyvärinen 1979: 4–5.) Ovdamearka dihte jagi 1728 Ávjovári dikkis leansmánni Per Ivarsson ja Nils Persson muitaleaba, ahte Ávjovári ja Deanu siiddaid gaskasaš rádji vuolgá Idjajávrriid (*Wiöjårf-wi tråsker*) gaskkas ja das ovddos rádjín leat Oalgejohka (*Olkojocki*), Iškorasjohka (*Iskolajocki*) ja Anárjohka. (DTLK 1726–1735: 39.)

Aktonas árbeeatnamiid rájit gieđahalloje maid dikkis. Čohkkirasa dikkis jagis 1683 Jon Nilsson váiddii, ahte Mickel ja Juncka Matsson ja Niemma Pietari ledje gávdnan gávccii gotti su rájiid siste su eatnamis. Sivahuvvon olbmot šiiite dan ja ášši sirdásii čuovvovaš jahkáii (DTL 1639–1699: 130; gč. maid Korpijaakko 1985a: 151).

2.4 Leigo siiddain siskkáldas duopmováldi?

Eandalii báhpát muitalit siiddaolbmuid iežaset gearregiin dehege siidagearregiin (*kotakäräjät*). Gabriel Tuderus (1638–1705) muitala, ahte Giema Sámis lei 1600-logus siiddaolbmuin vierrun čoahkkanit muhtin goahtái gearregastit ovdal aitosáš gearregiid. Siidagearregat gieđahalle ee. givttaid, náittoslihtuid ja bivdovahágiid. Ulbmilin lei, ahte riidu soabadallo. Jacob Fellman (1795–1875) jelgii Anára siiddaolbmot láveje doallat gaskaneaset gearregiid márkánis ovdal aitosáš dikki. Dáid gearregiid ságadoallin lei leansmánni ja dain sáhtii váidit gihligodderiektái. Siidagearregii stevdnejuvvui dušše nubbi siiddaolmmoš, iige ođđaássi dehe kruvvnna bálvaleddji. Áibbas sierra galgá máinnašit nuortalaččaid siidačoakkámiid (*sååbbar, norrös*), mat ledje nuortalaččaid olles sosiálalaš eallima guovddážat ja vástide duopmoválddi geavtimis siiddas vel 1900-logu álggus. Stáhta maid dovddastii ja

3 Ruota váldegottis lei dábálaš, ahte guovllus guhkká orron dievdoolmmoš lei duođašteaddjin dikkis go gažaldat lei eatnamiid rájiin (Letto-Vanamo 1995: 137). Nappo Ruota váldegotti riektegeavvanortnet lei patriarkálalaš dien áiggis.

suodjalii dán báikkálaš iešráđđema ja riektedikšuma eaige dan sajis lean iežá molssaevttolaš vuogit čoavdit nuortalaččaid áššiid. (Korpijaakko 1987: 110.) Nuortalaččaid siidačoakkámat eai leat goassege ollásit jávkan goit Suoma bealde, muhto daid hápmi lea rievdan áiggi mielde (gč. Tanhua 2020).

Ruota beale Sámis eai gávdno čielga čálalaš duodaštusat siida-gearregiin, iige dain leat báhcán árbediehtu. Ruota lánkaásaheapmi dovddai soabadallama vejolašvuoda áššiin, main lága jalgii sáhtii soabadit. Duopmostuollu maid dovddastii duomuinis soabadallama aktan vuohkin čoavdit ja nannet ášši. (Korpijaakko 1987: 111–113.) Eanodagas gávdnojit 1700-logu álggus mánggat diggeáššit, main leat soabadan jo ovdal dikki dehe mañemustá dellego ášši lea leamašan dikkis. Eandalii boazoáššiin diggi lei dávjá ávžžuhan, ahte oassebealit soabale. Sivvan lei dávjá dat, ahte boazoáššiide lei váttis oazžut duodaštusaid. Soabadallon ášši riektefápmu lei seammá dásis go dábálaš duomus. (Ibid. 114–116.) Dávjá maid olggobeale olbmot dego leansmánit, lánveolbmát (*lautamies, nämndeman*) dehe báhpat ledje veahkkin vai oassebealit sáhtále soahpat (ibid. 117–119).

2.5 Jagi 1751 Strömstad rádjesoahpamuš ja sámeriekti

Ruota ja Dánmárkku gaskkas dahkkojuvvui jagis 1751 ráfisoahpamuš, man gohčode Strömstad rádjesoahpamuššan. Dan mañjel dát Durdnosa Sámi guovllut šadde Dánmárku-Norgga vuollái: Guovdageainnu ja Ávjovári siiddat, oassi Deanu siiddas ja unna oasis Ruovdnila, Suovditvári ja Bealdojávrru siiddain.

Strömstad rádjesoahpamuša Lappekodisilla-lassebeavdegirjjis dáhkiduvvui friija johtinriehti siiddaolbmuid dán guovtti riikka gaskkas, muhto soahpamuš maid ráddjii siiddaolbmuid rivttiid. Kodisilla 2 § jalgii siiddaolbmot eai ožžon šat doallat vearroeatnamiid guktuin váldegottiin, muhto ferteje välljet juoppágoappá váldegotti vearroeatnama. Kodisilla 3–10 §:s meroštallojuvvui ee. dárkileappot, man váldegotti riikkavuložin siiddaolbmot ledje das ovddos. (Korpijaakko 1985b: 43–44.) Kodisilla 10–14 §:s dovddastuvvoje siiddaolbmuid rievttit johtit váldegottiid rájiid rastá ja johtit ealuin nuppi váldegoddái ja geavtit nuppi váldegotti eatnamiid ja čáziid. (Korpijaakko 1987: 120.)

Kodisilla 22 §:s lea mearriduvvon riektegeavvanmeannudeamis, jus sámiid gaskii šadde johtimiid aktavuodas riiddut. Riidduid galggai vuosttažin čoavdit ng. sámerievttis, man ságadoallin lei leansmánni ja dasa lassin lahttun ledje guokte lávdeolbmá. Jus sámit ovddaste sierra riikkavulošvuodaid, de rievtti čoakkádus lei iežálágan. Sámerievtti duomus sáhtii váidit gihligodderiektái. (Ibid. 120.) Dát sámeriekti lea doaiman goit vel 1800-logu álgogeažis, muhto das leat seilon hui unnán čálalaš dieđut. Pedersen jalgii akta čilgehus dasa, ahte eai gávdno eanet čálalaš gáldut dán rievttis, sáhtta leat dat, ahte sámeleansmánniin ii lean beavdegirje- dehe bábervuorkáortnet. Váilevaš čállingelbbolašvuohta lea maid akta vejolaš čilgehus. (Pedersen 2006: 10.)

3 Siiddat Ruota váldegottis (áigodagas 1553–1809)

3.1 Siiddat eanan- ja duopmogirjiin

Ruota váldegotti áigodagas gieđahallojuvvo dán dutkamušas dat áigodat mii bisttii gonagas Gustav Vasa mañemuš jagiin gitta Fredrikshamn (suom. *Hamina*) ráffái (1553–1809). Áššegirjijt, mat muitalit siiddain, ihtet 1550-logus ja dat gávdnojit válldi girjedoaluin. Durdnosa Sámi jagi 1553 válldi girjedoaluin namuhuvvojit čuovvovaš siiddat: Lulakylla⁴, Tingeweru, Ruonala, Usze Jocke, Theno, Affueaura, Lemo Jerff⁵, Lapa Jerff, Kuothe Kylla ja Ingers Lappe^{6, 7} (gč. FTLW 1553–1561: 1–9). Dain vuosttas válldi girjedoaluin oidno, ahte siiddaolbmot mákse vearu ee. náhkiiguin ja duljiiguin. Ruota váldegoddi lei delle beroštuvvan unna eliid náhkiin ja omd. akta neahtenáhkki lei vearuhusas seammaárvosaš go guokte bohccoduolji (Korpijaakko 1985b: 35).

4 Siggevári siida gohčoduvvui maid Lulesiidan (Lullakyla, Lulleby) (S. Aikio 2017: 161).

5 Smith jalgii dát merkejupmi lea «Lemo Jerff og Carekes». Lemo Jerff lea Bajit Leavdnjajávri, Porsánjgguvuona lulábealde. Carekes vuohon lea Ruonávuovdi (Gargia). (Smith 1938: 4–5.)

6 Suovditvári siidda boares namma lei Ingers lappby. «Ingira sámesiida» -nama leat addán ruottelaččat iežaset girkosudjaleaddji mielde, muhto dát namma ii leat báhcán eallit. (S. Aikio 2017: 174.)

7 Siggevárri, Diggevárri, Ruovdnil, Ohcejohka, Deatnu, Ávjovárri, Leavdnjajávri, Láhppojavri, Guovdageaidnu ja Suovditvárri.

Jagi 1559 válldi girjedoaluin máinnašuvvojit sierra Siggevári, Diggevári, Ruovdnila ja Suovditvári siiddaid jávrrit (*thresher*) ja daid geavaheaddjit (*bruckar*) (gč. FTLW 1553–1561: 18–22). Jagis 1595 dahkkon Teusina (suom. *Täyssinä*) ráfi maŋjel Durdnosa Sámi siiddain Guovdageaidnu, Ávjovárri, Láhppojavri, Deatnu ja Ohcejohka mákse vearu Dánmárku-Norgga, Ruota ja Ruošša váldegottiide. Ruovdnila, Suovditvári, Diggevári ja Siggevári siiddat mákse vearu dušše Ruota váldegodái. (Korpiaakko 1985b: 20.)

Duopmoválldi siiddain gevte vel 1500-logu loahpas válldit. Dieđut dán áigodagas leat seilon unnán. Earret eará jagis 1559 gávdno duopmu, mas čuožžu, ahte Diggevári siidii gullan Anders Jonsson sáhkohalai dannego lei duhkostallan gonagasa válldi. (Korpiaakko 1985a: 14.) Jagi 1620 Durdnosa Sámi válldi girjedoaluin lea diehtu dikkis (*tingh*) geahččobohccuin. Das ledje mielde 11 lávdeolbmá (*tolfmän*) ja sin namat ledje čállon muorranamaiguin (*bomerke*). (gč. FTKL 1612–1620: 16–17.)

Maŋemustá jagi 1615 rájes válldi girjedoaluin oidno, gos muhtin olmmoš lei álgoálggus bohtán siidii. Ovdamearkka dihte Diggevári siidii ledje bohtán njeallje siiddaolbmo Julevu Sámis (*frå Lulå*). Jus siiddaolmmoš lei vuolgán eret (*rymd*) siiddas, de merkejuvvui gosa son vulggii, ee. mearragáddái (*till Siöen*). (FTKL 1612–1620: 16.)

Jagi 1639 duopmogirjjiin oidno, ahte siiddaolbmot leat čohkkán dikkis (*häradsrätt*) lávdeolmmájain (*nemden*). Siiddaolbmuin (*aff lapparne*) ledje dikkis lávdeolmmájain Diggevári siiddas Jon Andersson, Per Andersson, Henrik Thomasson ja Olof Olsson, ja Siggevári siiddas Anders Jönsson ja Erik Nilsson. (DTL 1639–1699: 1.)

Jagi 1655 dikkis válldi (*befalningzman*) váruhii Ruovdnila, Suovditvári ja Bealdojavrri siiddaolbmuid, ahte jus muhtin čiehkádii meahcis golbma jagi, iige máksán dan botta vearuid kruvdnii dain eatnamiin ja čáziin maid son gevttii, de son sáhtii massit daid (*ibid.* 12).

Jagi 1660 duopmogirjjiin oidno, ahte Sámi ráji vuolábealde Pellos lei bohtán Mikkel Jönsson, gii hálidii álgit odđaássin Vuottesjávraí (*Wondes tråsk*), mii lei Bealdojavrri ja Gihttela siiddaid rájis. Son oaččui dasa lobi go dat lei eamidis árbeenan (*ibid.* 23). Ná Sámi ráji bajábeallái bohte ráji vuolábealde odđaássit jo ovdal jagi 1673 plakáhta. Jagis

1661 Bealdojávrrri siiddaolbmot stevdneje Giema Sámi Gihttela siidda siiddaolbmuid diggái ovdalis máinnašuvvon Vuottesjávrrri bivdimis. Diggi mearridii, ahte guktot siiddat sáhttet bivdit dán jávrris (ibid. 27). Dát lea ovdamearka áššis, mas guokte siidda ledje vuostálagaid dikkis.

Jagis 1671 dikkis lea nannejuvvon geaidda Ruovdnila, Suovditvári ja Bealdojávrrri siiddaolbmuide gullojit guolástanrievttit dihto jávrriin. Gilbbesjávri lei Ruovdnila siidda aktasaš, muhto visot iežá dán diggeáššis máinnašuvvon jávrride lei guolástanriekti dihto olbmos. (Ibid. 61–63.)

Jagiid 1669–1678 Durdnosa Sámi vearrolisttuide lea merkejuvvon sierra Gáiduma siida (*Cautima Jaurii*) (MLTL 1638–1694: 69–85). Jagi 1677 vearrogirjjiin čállo, ahte Julevu Sámi Gáiduma siiddaolbmot leat jo guhkit áigge báhtaran Durdnosa Sápmai (ibid. 87). Báhtareami sivvan lei dat ahte Julevu Sámi Silbbatjáhkkái (*Kedkevaara*) lei rahppon ruvke 1660-logus (Korpijaakko 1989: 471).

Deanu dikkis lei jagis 1686 ášši, mas sáhtta vuohttit, ahte árbbolaččain lea riekti árbet siidda eatnamiid ja čáziid. Siiddaolbmot ledje riidalan *Inoxo Páina-* ja *Ráckas Kástat* -nammasaš luossabivdosajiin, mat don doložis gevtojuvvoje árbejuvvon oasi jelgii. Sarre Klemmetsson, Klemmet Persson ja Gjermund Joksson geahččale goitge lágalaš vuodu haga oazžut daid alcceseaset. Dikki jelgii lei govttolaš, ahte juohke siiddaolmmoš galgai geavtit iežas árbeoasi, dán guovllu boares ja don doloža rájes leamašan dábiid mielde, bárdni ja nieida seamma stuora rivttiin. (DTLK 1639–1725: 77; gč. maid Korpijaakko 1985a: 61.) Ovdalis máinnašuvvon duopmu čájeha vieruiduvvan rievtti dovddasteami lassin dan, ahte árbenriekti lei Sámis dásseárvosaš.

Mañemustá 1600-logu duopmogirjjit mitalit dološ siiddaid lassin siiddaolbmuid boazosiiddain (*någons by*) ja mañemustá 1700-logu álggus aktonas siiddaolbmuid vearroeatnamiin (*skatteland*). Earret eará jagis 1685 Diggeváris lei diggeášši, mas Lars Landa čuoččuhii, ahte su sarvvis livččii mastan Amund Larssona boazosiidii (*Amundz by*). Landa dubmehalai sáhkuiide boasttoduodašteamis. (DTL 1639–1699: 141.) Durdnosa Sámis čállojuvvo vearroeatnamis ee. jagi 1703 dikkis, go Siggevári siiddaolmmoš Henrik Eriksson vearroeatnamis navdojuvvui leat málbmasuotna (DTL 1700–1714: 64–65). Vearroeatnamiin hubmo

Giema ja Durdnosa Sámi dikkiin jeavddalaččat easka jagi 1695 manjel (Hiltunen 2007: 131). Eanodagas tearbma *vearroeanan* gevtojuvvui vuosttas geardde jagis 1701 ja Čohkkirasas sullii seammá áigge (Arell 1977: 250).

Jagis 1737 ovddos Durdnosa Sámi eanangirjjiin namuhuvvo jahkásaččat sierra, man *vearroatnamis* siiddaolmmoš mávssii sámevearu. *Vearroeanan* lei *dábálaččat* juogo vuopmi, jávri dehe duottar (ee. *Suppawoma*, *Ruostojärfwi* ja *Rustotunderi*)⁸. *Vearroatnamat* leat logahallon *dárkilit* eandalii 1740- ja 1750-logu eanangirjjiin. Das ovddos eanangirjjiin *máinnašuvvo* *dábálaččat* vuopmi, masa siiddaolmmoš gulai dehe mas son mávssii *vearu*.⁹ (Gč. JUTL 1695–1730; JUTL 1731–1756; JUTL 1757–1800; JUTLK 1716–1752.)

Jagi 1774 eanangirjjiin leat *máinnašuvvon* siiddaolbmuid boazomearit ja sierra vel dat, man galle *varrása*, *njiŋjelasa* ja *miesi sis* leat. *Vearrosupmiin* ja *boazologuin* *sáhttá* *vuohttit*, ahte dat *geain* ledje olu bohccot *mákse* *eamet* *vearu*, *muhto* *lea* *maid* *čielggas*, ahte *sturoit* *boazomearri* *gáibidii* *maid* *viidát* *guohtuneatnamiid*. *Dán* *dihte* *ii* *sáhte* *sihkkarit* *dadjat*, ahte *sámevearru* *livččii* *máksojuvvon* *dušše* *ealáhusa* *viidodaga* *dego* *ee.* *boazologu* *vuodul*. (JUTL 1757–1800: 145–151; vrd. Enbuske 2008: 268.)

Eandalii 1700-logu *álgobealde* Durdnosa Sámi *oarjesiiddain*, ee. *Ruovdnilis*, ledje *mánnga* *eananriekteášši*, *main* *aktonas* *siiddaolbmot* ledje *dikkis* (gč. DTL 1700–1714; DTL 1715–1726; DTL 1727–1732; DTL 1733–1736; DTL 1737–1740; DTL 1741–1750). Durdnosa Sámi *nuortasiiddain*, ee. *Deanus* ja *Ávjováris*, *vuohon* *diggeáššit* ledje *hui* *unnán* 1600-logus *gitta* 1700-logu *álgui* (gč. DTLK 1639–1725).

Ruovdnila *siiddas* ledje 1700-logus *maid* *goit* *guokte* *diggeášši*, *mas* *ášši* *lea* *dolvojuvvon* *diggái* *mánngga* *siiddaolbm*o *namas*. Jagis 1707 *báhppa* Olaus Sirma *gildojuvvui* *bivdimis* *dihto* *jávrriin*, *daningo* *dát* *jávrrit* ledje *Ruovdnila* *siiddaolbmuid* *don* *dološ* *bivdočázit*. Jagis 1758 *stuora* *joavku* *Ruovdnila* *siiddaolbmuin* ledje *stevdnen* *diggái* Nils Guttormsona, *gii* *lei* *stevdnejeddjiid* *mielas* *bivdán* *lobi* *haga* *jávrriid*,

8 Suhpevuopmi, Rostojávri ja Rostu.

9 Vuomit mat gávdnojit dološ eanangirjjiin vástidit dálá čearuid (omd. *Sárevuopmi* ja *Lávnjitvuopmi*).

maid sin máddarat, Ruovdnila siiddaolbmot, ledje bivdán don doloža rájes. Diggi dupmii Nilsa fárret eret dan guovllus. (Korpijaakko 1989: 218–221.)

Čohkkirasa dikkis lei jagis 1740 ovdan ášši, mas Per Jonsson lei vuovdán Mikkel Henriksonii *Giehpanvuopmi* (*Kieppovuoma*)-nammasaš árbeeatnama aktan bivdogiellaeatnamiiguin, bivdočáziiguin jna. Gávpi lei čuorvvuhuvvon golmma sierra dikkis, muhto aktage Per sogain ii lonistan eatnama alccesis. Duopmár attiige gávppis giddodatgirjji dehege duođaštusa das, ahte eanangávpi lei lágalaččat dahkkon ja čuorvvuhuvvon. (DTL 1737–1740: 192–194; gč. maid Korpijaakko 1985a: 62–63.) Dát diggeášši čájeha, ahte siiddaolmmoš basttii maid oastit vearroeatnama.

Jagi 1744 Guovdageainnu diggeáššis čielgá, ahte siiddain ledje maid aktasašeatnamat (*allmänning*), maid sáhtii geavtit go jodii mearragáddái (DTLK 1736–1751: 193). Jagis 1760 lei Eanodaga dikkis ášši, mas ledje vuostálagaid Jon Jonsson Labba ja Nils Larsson Hurri. Labba lei guođohan ealus vearroeatnamis, mii gulai Hurrii. Dan dihte diggi mearridii, ahte Labba ferte máksit sáhku. Dán áššis diggi deattuhii goitge duomus aktonas vearroeatnama sajis dan, ahte guktot gulaiga sierra siiddaide. Dát lei akta vuosttas diggeáššiin, main sáhtá vuohttit, ahte aktonas vearroeatnamiin ii lean šat nu olu mearkkašupmi. (DTL 1751–1760: 214–216; gč. maid Päiviö 2001: 65–66.) Jagi 1760 sámeválddi rávvagat (*lappfogdeinstruktion*) šaddet guovddáš riektegáldun diggeáššiin 1760-logus ovddos (gč. DTL 1761–1767; DTL 1761–1767; DTL 1768–1777; DTL 1778–1784). Jagis 1774 ovddos riiddut aktonas vearroeatnamiin nohket Durdnosa Sámi oarjesiiddain (Päiviö 2001: 68).

3.2 Makkár lei siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat Ruota váldegotti áigodagas, mo dat rievddai ja manin?

Korpijaakko (1985b: 20) juohká siiddaid vearuhusa Ruota váldegottis golmma áigodahkii: vearuhus ovdal jagi 1602, jagiin 1602–1695 ja jagis 1695 ovddos. Suomas jagi 1695 vearuhus heaittihuvvui easka jagis 1924 (*ibid.* 71).

Sámit báhtare iežaset vearroeatnamiin 1600-logu gaskamuttus eandalii lassánan ruvkedoaimmaid dihte. Báhpát ja eananhearrá Johan

Graan hálide goitge, ahte sámít bisole iežaset vearroeatnamiin. Dat lei váldosivvan manin áсахuvvui jagi 1670 plakáhta. Dan ulbmilin lei eastit siiddaolbmuid fárremis eret ruovttuguovllusteaset. (Ibid. 72–77.) Váldegotti motiivan lei maid, ahte ruvkebargu joatkašuválii ja dat lei sivvan jagi 1673 orrunplakáhta ásaheapmái. Dán plakáhta ulbmilin lei oččodit ruottelaččaid ja suomelaččaid fárret Sámi ráji bajábeallái. Fárrejeddjii de fállujuvvui 15 jagi dievaslaš vearrofriddjavuohta ja beastin soahteveagas. Jagi 1673 privilegium vuohon mearridii sierrarivttiin dego ee. buhtadusain, jus siiddaolmmoš ilmmuhii málbmasuonas iežas eatnamis ja dasa bođii ruvke. Dát riekti lei seammá go dálonis. (Ibid. 96–100.)

Suovditvári siidii bohte Sámi ráji vuolábealde ođđaássit jo ovdal jagi 1673 plakáhta. Sii merkejuvvoje eanangirjjiide goitge siiddaolbmuid jovkui daningo sii mákse sámevearu. (Hiltunen 2007: 131–138.) Jagi 1673 plakáhta ja jagi 1695 vearuhusa mañnel Suovditvári ja Bealdojávrrí siiddaid guvlui bohte olu ođđaássit Sámi ráji vuolábealde (gč. ibid. 149–156; Korpíjaakko-Labba 2000: 112–118).

Láhkaásaheami oavvildan dikkit dolloje Sámis jagi 1639 rájes. Válddit fuolahe láhkageavtimis 1500-logu gaskamuttu rájes 1600-logu lohppii. (Korpíjaakko-Labba 2000: 34.) Sámi ráji siste juohke siiddas lei iežas diggi, muhto dávjá dolloje aktasaš dikkitnai. Dikkit dolloje aktii jagis dálvet, go delle lei álki johtit. Diggegiellan lei ruotagiella. Dikkis lei maid sámeگیelat dulka. Sivaheaddjin dikkis lei juogo gili leansmánni dehe váldi. Dikkis čohkkáje eanemustá 12 báikkálaš lávdeolbmá. Lávdeolmájin válljejuvvoje rehálaš, buorre ja bealátkeahtes dievddut. Sii galge maid orrut dain guovlluin, gos dikkis lei duopmováldi. (Korpíjaakko 1985a: 18–19.)

Lávdegottiid rolla áššiid čoaavdimis lea iešguđet áigodagain leamašan iežálágan. Earret eará 1600-logu loahppageažis duopmár ja lávdegoddi čovde dábálaččat ovttas sihke diggeášši áššálaš ja vuoigatvuodalaš beali. Jagi 1734 lága mañnel dilli goitge rievddai ja dan mañnel dušše ovttamielaláš lávdegoddi sáhtii čoaavdit ášši, jus dat lei duopmára oainnu vuostá. (Ibid. 19–20.) Korpíjaakko jalgii siiddaid lávdegottiin čohkkáje vel 1700-logus aivve sámít. Dát lei mearkkašahtti ášši, daningo dat dáhkidi, ahte sámiid riekteipmárdus váldojuvvui vuhtii maid duopmostuoluid siste. (Ibid. 20.)

Riekti ovdal 1800-logu gohčoduvvo riektediehtagis ovdamodearna rievtti áigodahkan. Ruotas dát áigodat álgá 1600-logus. Ovdamodearna rievtti áigodaga deháleamos vuoigatvuodalaš ságastallama arenat ledje dikkit. (Letto-Vanamo 2011: 490.) Siiddaolbmuid vearroeatnamiidda dehe guolástanbáikkiide guoskevaš riiddut čovdojenai vel 1700-logus dikkis. Dábáleamos vuohki oažžut oamastusa vearroeatnamii dehe guolástanbáikái lei árben dehe doloža rájes geavtin (*ylimuistoinen nautinta*), muhto maid muhtimin gávpi dehe lonuheapmi. (Korpijaakko 1986: 168.) Earret eará mádjit- ja goddebivdu ledje ealáhusat, maiguin sáhtii bargat dušše stuorit joavkkuin. Daid eatnamiid ja čáziid kollektiivlaš geavtin lei čielggas maid Ruota váldegoddái gullon siiddain. (Ibid. 165–166.)

Korpijaakko (1989) duodaštii nákkosgirjjistis, ahte Ruota váldegoddi dovddastii unnimustá 1700-logu gaskamuttu rádjai siiddaolbmuid rivttiid daláš oamastanriektin. Korpijaakko guorahalai nákkosgirjjistis čuohtenáre diggeášši ja iežá áššegirjji, mat ee. duodašte, ahte siiddaolbmot oamaste vearroeatnamiiddiset, mat ledje siiddaid guovlluin. Jebens (1999) nákkosgirjji jalgii Durdnosa-Sámi siiddaolbmuid riekti eatnamiiddáseaset ovdal jagi 1751 vástida oamastanrievtti dehe sullasaš rievtti. Päiviö (2011) nákkosgirjji jalgii siiddaolbmuin lei 1700-logus vearroolbmáriekti (*skattemannarätt*) iežaset eatnamiidda. Ruota alimus rievtti jagi 1981 Vearroduottar-duomus nannejuvvui, ahte eananoamastusa lei don dolin vejolaš oažžut boazodoaluin, guolásteamiin ja bivdduin (Hyvärinen 2010: 128).

Päiviö (2000: 3) jalgii sámiid vejolašvuohta váikkuhit siiddaid eatnamiidda unnui jagi 1760 sámeválddi (*lappfogde*) rávvagiid mañjel. Dát rávvagat adde sámeváldái stuora mearridanválddi siiddaid eatnamiidda. Sámiin lei dan ovdal stuora váikkuhanváldi, go sii čohkkáje dikkis lahtun.

Sámiid eanangeavtináššit sirdašuvve dikkiin leanastivrraide 1700-logu loahpas (Päiviö 2001: 12). Leanastivrrat álge 1700-logu loahpabealde čuoččuhit, ahte vearroeatnamat ledje kruvna (váldegotti) eatnamat ja sullii jagis 1800 dát ipmárdus gávdnogodii maid dikkiin. Vearroeatnamiid mearri unnui das ovddos. Vearroeatnamiid mearri unnui maid dan dihte, ahte aktonas vearroeatnamat ledje ilá unnit

johtti sámi boazodollui. (HD T 853-18: 66.) Boazosámit álge ealuid sturroma dihte 1700-logu gaskamuttus smiehttat ođđasit eanangeavtima. Stuora ealuid guođoheapmi unna vearroeatnamiin dagahii maid bohcuide dávdmaid. (Päiviö 2001: 64.) Sullii jagis 1760 dávdat godde guokte goalmádasa Durdnosa Sámi oarjesiiddaid bohccuin (Näkkäljärvi 2000: 119). Boazosámit álge dihto ládje ovttastahttit iežaset vearroeatnamiid boazodoalu dihte, ja aktonas vearroeatnamiid mearkkašupmi johtti sámi boazodoalus nogai. Jagis 1767 ovddos sámevearu máksán olbmot dihttojit dálá Suoma beale guovlluin dušše Eanodagas, Anáris ja Ohcejogas (Korpijaakko-Labba 2000: 94).

4 Siiddat Ruošša válldi áigge (1809–1917)

4.1 Siiddat eanan- ja duopmogirjjiin

Fredrikshamn dehege Hamina ráffi Ruota ja Ruošša gaskkas šattai jagis 1809. Ráfisoahpamuš dagahii, ahte oassi Durdnosa Sámis šattai Ruošša válldi vuollái. Dát oassi namuhuvvui jagi 1810 eanangirjjis Ohcejoga Sápmin ja Eanodaga Sápmin (gč. Korpijaakko-Labba 2000: 21). Ruovdnila ja Suovditvári siiddat luoddane Geaggáneanu ja Rádjeeanu buohta. Sullii bealli daid ovdalis máinnašuvvon siiddaid guovlluin šadde Ruošša vuollái (ibid. 103). Dát oasis Ruovdnila ja Suovditvári siiddaid guovlluin ja Beal DOJÁVRRi siidda guovlu gulle Eanodaga Sápmai. Ohcejoga Sápmai gulle Ohcejoga siidda guovlu ja oasis Deanu siidda guovllus. Suoma bealde báhce goitge fápmui Ruota áigásaš lágat. Eananrivttiin eai dáhpáhuvvan mangelágan rievdadusat ovdal 1860-logu. (Ibid. 97–98.)

Ohcejogas ledje jagis 1810 seammá olu siiddaolbmot go Ruota válldi áiggi maŋemuš eanangirjjis. Jagi 1810 eanangirjjiide lei merkejuvvon Eanodagas dušše akta siiddaolmmoš. Son lei Johan Persson Eira Beal DOJÁVRRi siiddas. De easka jagis 1812 ilbme Eanodaga eanangirjjiide lasi siiddaolbmot: Henrik Persson Orbus, Jon Larsson Rast, Nils Larsson Valkeapää, Per Guttormson Labba ja Lars Nilsson Hurri. (Ibid. 108–110.)

Ruošša válldi áigodagas gávdnojit jahkásaš eanangirjjiid lassin keaisára mearridan sierra eanangirjjiit jagiin 1845, 1875 ja 1905. Siiddaolbmot mákse dellennai eananvearrun gehččon sámevearu. (Ibid. 177–180.) Rádjesoahpamuša maŋjel vuosttas Suoma bealde dollon diggi lei

jagis 1812 Eanodaga Márkanis. Delle dikki lávdeolmmájin válljejuvvoje maid siiddaolbmot. Jagis 1816 ovddos dikkit dolloje Muonániskkis. Jagis 1816 ovddos siiddaolbmot ja siiddaid lávdeolbmát eai šat báljo dihtto dikkiin. Siiddaolbmuid gaskasaš riiddut ja sin iežá áššit jávket dan mañnel dikkiin measta ollásit. (Ibid. 105–106.)

4.2 Vearroeatnamat guolástandállun ja ođđadállun

Ohcejoga Sámis siiddaolbmot vuodđudišgohte 1800-logus ng. guolástandáluid. Korpijaakko-Labba (2000: 130) jelgii guolástandálu ledje siiddaolbmuid vuohki sihkkarastit iežaset eatnamiid árbejuvvon priváhta anu. Nahkiaisaja (2016: 90) oainnu mielde guolástandáluid vuodđudeaddjit ledje guolástansámit ja sin guolástanbáikkiide gulloje orrunsažit, niittut ja guollečázit. Guolástandáluin lei stuora mearkašupmi Ohcejoga olbmuide. Guolástandállu lei doppe dábáleamos orrunvuohki 1840–1860-loguin. Dan mañnel mánga guolástandálu iežáhuhttoje ođđadállun. (Ibid. 96.) Eiseválddit dohkkehe guolástandáluid vuodđudeami ee. danin, go ii lean sihkkar, heivejitgo Ohcejoga guovllu eatnamat eanandolui, man ođđadáluid vuodđudeapmi livččii minddar gáibidan (ibid. 101).

Korpijaakko-Labba jelgii guolástandálu vuodđudeapmi ii váikkuhan eanangeavtinstáhtusii: dálu hálddašeaddji bisui siiddaolmmožin «dálu» nannemis fuolatkeahtá. Guolástandáluin eai lean vearrofriddjavuođat ja vearru máksojuvvui dego ovdalnai sámevearu aktavuodas ja oassin. (Korpijaakko-Labba 2000: 130).

Ohcejoga vuosttaš ođđadálloohcamuš lei dikkis jagis 1831. Jagi 1861 Ohcejoga dikkis giedahalloje 32 ođđadálu ohcamušat. Dáin mángasat ledje dan ovdal guolástandálu. (Nahkiaisaja 2016: 95–97.) Ođđadálu vuodđudeami mañnel vuodđudeaddji oaččui 20 jagi vearrofriddjavuođa. Ođđadáluin lei álo bealdu, muhto guolástandáluin ii lean. Ohcejogas ođđadáluid vuodđun ledje niittut ja šibitdoallu. (Ibid. 98–100.)

Vearuhusáššegirjjiid jelgii Anáris ii jagis 1901 lean šat aktage, gii livččii máksán sámevearu. Maid Anárii fárren boazosámit ledje jo delle dáluiduvvan, eaige šat máksán sámevearu, nuppe ládje go Ohcejogas ja Eanodagas. Nahkiaisaja jelgii Eanodagas buohkat, geat mákse delle sámevearu ledje boazosámit. Nuppe dáfus delle vel Ohcejogas eanas

dain, geat mákse sámevearu, ledje guolástansámit. (Ibid. 116.) Anáris ja Ohcejogas mánga guolástan- ja boazosámi, geat ledje ovdal máksán sámevearu, ásahe maid kruvnavuovdedáluid 1800-logu loahpas (gč. ibid. 156–164).

Nahkiaisaja jelgii Ohcejoga guolástandáluid vuodđudeami olis ledje guokte dási got sámiid rievttit ipmirduvvoje. Bajit dásis stáhta ipmirdii ja meannudii sámiid rivttiid eatnamiidda ja čáziide hálddašanriektin ja árbejuvvon geavtinriektin. Stáhta lei nappo luobahan orruide hálddašanvállid eatnamiidda, mat ledje álgoálggus gullan stáhtii. Guvernevra stáhta ovddasteaddjin nannii rivttiid maid maŋit buolvvaide dehege anii, ahte eatnamat ja čázit ledje árbejuvvon. Vuolit dásis, nappo báikkálaš dásis, lei hui čielggas, ahte sámit ieža atne eatnamiid, čáziid ja daidda gullan rivttiid priváhttan. Sámiid geahččanguovllus gažaldat lei árbevirolaš sohkguovlluin, mat ledje dávjá leamašan seammá soga hálddus jahkečuđiid. Gažaldat lei sámiid mielas de delle eambbos go dušše hálddašeamis dehege geavtimis. (Nahkiaisaja 2016 103.)

4.3 Sámiide mihtilmas ealáhusaid ja johtti sámiid dilli

Lappi guovllu ekonomalaš áššiid komitea celkkii jagis 1900, ahte boazodoallu lei ein siiddaolbmuid váldoealáhus (KM 3/1905: 79). Johtti sámiid boazodoalu hehtteje garrasit jagiid 1852 ja 1889 rádjegiddemat. Dát rádjegiddemat hehtteje maid dakkár sámiid, geat ledje Ruošša riikkavuložat. Suoma stuorafurstagotti siste oassi Eanodaga sámiin šadde muotkut Soađegili guvlui ja oassi Ohcejoga sámiin Anárii. Rádjegidde-miid maŋjel Suoma beallái báhcán boazosiiddat šadde ná sajáiduvvat odđasit. Johtti sámiid dili iežáhuhtii maid Suoma senáhta jagi 1898 mearráduš, mii geatnegahtii boazoolbmuid vuodđudit bálgosiid. Bohccuid sáhtii guođohit ng. stáhtaeatnamiin, jus gulai bálgosii.¹⁰

Guolástansámit, geat ledje álgán dálolažžan, orruogohte fásta ja álge šibit- ja eanandoalu olis bargat bohccuiguin. Dáluhis olbmuid komitea čilgii jagis 1901, ahte fásta orrun lei jo nu dábálaš, ahte eanas sámiin ledje merkejuvvon áššegirjiide eanandoallin, vaikko seammás barge bohccuiguin. (Nahkiaisaja 2016: 265–266.) Johtti siiddaolbmot

10 Bálggusortnega vuodđun lea Guossáma guovllu suopmelaččaid dálonboazodoallu.

(*paimentolaislappalaiset*) ledje merkejuvvon áššegirjiide 1900-logu álgus ng. dáluhis olmmožin (KM 12/1901: 129; KM 3/1905: 80).

Siiddaolbmuid meahcástan- ja guolástanrievttit hedjone Ruošša válldi áigge. Jagiid 1868 ja 1898 meahcástanlágain ja jagi 1865 guolástannjuolggadusas eai váldon siiddaolbmuid rievttit vuhtii (Hyvärinen 1979: 82). Antti Aikio (2010: 196) jelgii maid Lappekodisilla suodjeváikkuhus sámiide unnui Suoma bealde 1800-logus.

4.4 Makkár lei siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat Ruošša válldi áigodagas, mo dat rievddai ja manin?

Jagi 1809 maŋŋel Ruošša eiseválddit dulkoje, ahte Eanodaga, Anára ja Ohcejoga Sámi siiddaolbmot gieđahalloje ein jagi 1760 sámeválddi rávvagiid dárkkuhan «siidan». Dáid siiddaid lahtut vástide sámevearu máksimis boares vuogi mielde solidáralaččat. Dát dilli seailui dan rádjai go sámevearru heaittihuvvui Suomas jagis 1924. (Korpijaakko-Labba 2000: 124.)

Jagi 1843 keaisára reivves mearriduvvo, ahte sámit mákset «Ohcejoga, Eanodaga ja Anára Sámis» vearu solidáralaččat. Hyvärinen jelgii maŋemustá 1800-logus sámevearus lei šaddan suohkanvearru. Siiddat dehe sámiid eatnamat eai oidno 1800-logu eanangirjiin. Dat leat juogo namuhuvvon suohkanin dehe daid ovttastahttimiin leat šaddan suohkanat. Stáhta ii dán áigodagas dorvvastan sámiide daid rivttiid, maid sámevearu máksin livččii geatnegahtán. (Hyvärinen 1979: 72, 82.)

Samuli Aikio (1992: 203) jelgii 1800-logus eiseválddit eai šat váldán vuhtii sámiid oainnuid ja danin sámiid sajádat hedjonii. Päiviö namuha, ahte Ruotas váikkuhe sosiáladarwinistalaš jurdagat 1800-logus. Sámit báhce delle unnitlohkui ee. dikkiin ja suohkaniin. Ná váldoálbmoga oaidnu domineregođii. (Päiviö 2001: 95–96.) Maid Suoma bealde dikkiin eai siiddaolbmot šat dihtton lávdeolmmájin. Vaikko sosiáladarwinisma ii váikkuhan vel dien áigodagas Suoma bealde, de Ruošša válldi áigge Suomas boares Ruota válldi áigásaš hálldahusgeavadagat rivde seamás go virgegoddi molsašuvai (Lehtola 1997: 32, 46).

5 Siiddat Suoma iehčanasvuoda áigge (1917–)

5.1 Sámevearu heaittiheapmi

Sámevearru ovttas dihto iežá eananvearuiguin heaittihuvvui Suomas lágain jagis 1924. Stáhta ággan daid eananvearuid heaittiheapmái lei, ahte dat ledje «boarásmuvvan» ja stáhta dinii nu unnán dain (VaVM 28/1924: 1). Láhkaevttohusas čállo, ahte eananvearru máksojuvvo eananopmodagas. Dasa lassin daddjo, ahte sámevearru lea fásta vearru. (HE 9/1924 vp: 229.) Sámevearu vuodđun ledje vel Suoma iehčanasvuoda áiggenai ee. Lappi rávanjuolggadusat (*lappmarksreglementet*) jagis 1749 (EV 38/1923 vp: 5).

Vaikko sámevearru heaittihuvvui, de giddodatvuoigatvuodalaččat siiddaolbmuid sierra sajádat oidno vel dan mañjel. Johtti siiddaolbmot leat namuhuvvon vel Eanodaga heaggagirjjiin jagis 1968 sierra ee. dálulbmuin ja láigodálolaččain (*torppari*) (Korpijaakko-Labba 2000: 185).

5.2 Stuorajuohku davvin

Stuorajuohku (*isojako*) álggii Ruota váldegottis jagis 1749. Dan ulbmilin lei burgit eanandoalu sárgajuogu ja sirdit giliid aktasaš eatnamiid ovttaskas olbmuide (gč. Talvitie 2016). Stuorajuogu álgoálgosaš ulbmilin lei nappo ordnet odđasit dáluid eananoamastusa giliid siste. Easka mañjeleappos stuorajuhkui laktojuvvui maid ng. liigeeatnamiid earuheapmi stáhtii. (Korpijaakko-Labba 2003: 324.) Aitosaš stuorajuohku čađahuvvui Anára, Eanodaga ja Ohcejoga gielddain 1920–1960-loguin. Dáidda gielddaide áshuvvui jagis 1925 sierraláhka stuorajuogus. Dán lágas váilot ng. stáhta liigeeatnamiid earuheapmái guoskevaš njuolggadusat (ibid. 325).

Nahkiaisaja (2016: 189) jalgii ii leat dutkojuvvon, maid stuorajuohku dagahii ee. sámiiid eanangeavtimii. Korpijaakko-Labba jalgii Eanodaga, Anára ja Ohcejoga siiddaolbmot eai lean iežaset gielddaid stuorajuoguid osolaččat. Sii eai galgange leat osolažžan, dan dáfus go stuorajuogus dutkojuvvoje dušše eanandoalodáluid rievttit. Eanangirjjiid mielde siiddaolbmuin lei buoret riekti stuorajuogus dáluid olggo-beallái báhcán guvlui: dát guovlu ii fal leat dán rádjai mange guorahallamis čielgaduuvvon. (Korpijaakko-Labba 2000: 224.)

5.3 Čáhcerádjegeavvan

Čáhcerádjegeavvan čadahuvvui Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gield-dain stuorajuogu maŋnel 1970–1990-loguin. Das meroštalloje gilliid dehe juohkegottiid (*jakokunta, skifteslag*) aktasaš čáhceguovllu rájit stáhta čáhceguovllu vuostá (Korpijaakko-Labba 2003: 334). Ruovdnila, Suovditvári ja Bealdojávrrri siiddaid osolaččaid riekteguoddit stevdne-je Suoma stáhta diggái, go sámiid ja siiddaid rievttit eai vuhtiiváldon čáhcerádjegeavvamis. Alimus riekti geahčai goitge, ahte čáhcerádjegeavvamis eai guorahallo siiddaid čáhcerievttit. (KKO 1984 T 1329: 4–8.) Siiddaid oamastanriektegáibádusat eai hilgojuvvon dán riektegeavvamis. Daid ii lean fal vejolaš čoavdit, go čáhcerádjegeavvamis dutkojuvvoje dušše giddodatregisterii merkejuvvon dáluid čáhcerievttit. (Korpijaakko-Labba 2000: 12.)

6 Loahpahus

Siiddaid ja siiddaolbmuid sajádat lea rievdan áiggi mielde. Ruota váldegotti áigge siiddaid sajádat lei nanu ja siiddaolbmuid rievttit dovdastuvvoje. Muhto juo delle sisabahkken ollii Sápmái ee. ođđaássiid ja ruvkkiid hámis. 1800-logus siiddaid sajádat hedjonii ja siiddat jávke goit Suoma beale áššegirjjiin. Sámevearu heaittiheapmi Suomas botkii maŋemus aktavuoda 1600-logu loahpa riektedillái.

Samuli Aikio (1992: 111) čoahkkáigeassá bures, ahte siiddaid dili leat muhtán ealáhusaid rievdan ja stáhtaid leavvan. Dan sáhtá maid dán dutkamušas gieđahallon gálduid vuodul duodaštit. Boazodili rievdan dagahii nuppástusaid 1700-logus Durdnosa Sámis. Stáhtaid rájit biđgeje Durdnosa Sámi siiddaid 1750-logu rájes ja dasa lassin rádjegidemat 1800-logus hehtteje boazodili. Eanangeavtináššit sirdašuvve siiddaid dikkiin stáhtaid eiseválddiide. Siiddaolbmot bággejuvvoje smiehttat eanangeavtima ođđasit dehe suddjet iežaset dološ árbeeatnamiid ođđa vugiiguin, dego Ohcejoga Sámis 1800-logus, go vuodđude guolástándáluid. Suoma senáhta dagai jagis 1898 mearrádusa, mii geatnegah-tii boazoolbmuid vuodđudit bálgosiid ja dat iežáhuhtii sámiid boazodili Suoma bealde Ruošša válddi áigge loahpas. Sámiid rievttit eai gomi-huvvon lágain, muhto veháziid mielde ođđa geavadagaiguin (Lehtola 1997: 32).

Gáldut

Girjjálašvuohta

- Aikio, Antti 2010: Suomen saamelaisten historiallinen erilliskehitys. – Kai Kokko (doaimm.), *Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 186–198.
- Aikio, Samuli 1992: *Olbmot ovdal min*. Ohcejohka: Girjegžiisá Oy.
- Aikio, Samuli 2017: *Davvisámi báikenamat*. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Arell, Nils 1977: *Rennomadismen i Torne lappmark – markanvändning under kolonisationsepoken i fr.a. Enontekis socken*. Umeå: Umeå universitet.
- Enbuske, Matti 2008: *Vanhan Lapin valtamailla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hiltunen, Mauno 2007: *Norjan ja Norlannin välissä*. Oulu: Oulun historiaseura.
- Hirvonen, Ari 2011: *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/225264>
- Hyvärinen, Heikki J. 1979: Saamelainen kiinteistö oikeudessamme. *Saamelaisvaltuuskunnan julkaisuja 1*. Anár: Sámi Parlameanta.
- Hyvärinen, Heikki J. 2010: Saamelaisten kulttuurin ja elinkeinojen sääntely. – Kai Kokko (doaimm.), *Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 120–148.
- Jebens, Otto 1999: *Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark*. Oslo: Cappelen.
- Korpijaakko, Kaisa 1985a: *Saamelaiset ja maanomistusoikeus 1*. Diedut 3/1983. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Korpijaakko, Kaisa 1985b: *Saamelaiset ja maanomistusoikeus 2*. Diedut 4/1983. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Korpijaakko, Kaisa 1986: Nomadiko sittenkin maanomistaja? – Terttu Utriainen, Harri Vento & Richard Foley (doaimm.), *Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osaston juhlakirja*. Juridica Lapponica 1. Rovaniemi: Lapin korkeakoulu. 159–183.
- Korpijaakko, Kaisa 1987: Kotakäräjät – oliko niitä? Sovinnoista ja sovintomenettelyistä Enontekiöllä 1700-luvulla. – Lars D. Eriksson (doaimm.), *Oikeutta ja historiaa. Heikki Ylikankaan 50-vuotisjuhlakirja*. Juva: WSOY. 109–125.
- Korpijaakko, Kaisa 1989: *Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

- Korpijaakko-Labba, Kaisa 2000: *Saamelaisten oikeusasemasta Suomessa – kehityksen pääpiirteet Ruotsin vallan lopulta itsenäisyyden ajan alkuun*. Diedut 1/1999. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Korpijaakko-Labba, Kaisa 2003: Valtionmaat Suomen kiinteistöjärjestelmässä – erityisesti silmällä pitäen saamelaisten maa-oikeusasiaa. – Mika Hemmo (doaimm.), *Oikeustiede / Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja XXXVI*: 295–350.
- Korpijaakko-Labba, Kaisa 2007: *Maanomistustyöryhmän selvitys saamelaiskäräjille. II osamietintö*. Anár: Sámediggi.
- Lehtola, Veli-Pekka 1997: *Saamelaiset – historia, yhteiskunta ja taide*. Jyväskylä: Gummerus.
- Letto-Vanamo, Pia 1995: *Oikeuden Eurooppa. Luentoja oikeushistoriasta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Letto-Vanamo, Pia 2011: Oikeushistoria ja oikeuden harmonisaatio. – *Oikeus* 40 (4): 487–494.
- Nahkiaisoja, Tarja 2016: *Saamelaisten maat ja vedet kruunun uudistiloiksi: asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella vuosina 1749–1925*. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526210506>
- Näkkäläjärvi, Klemetti 2000: The siida, or Sámi village, as the basis of community life. – Klemetti Näkkäläjärvi & Jukka Pennanen (doaimm.), *Siiddastallan. From Lapp communities to modern Sámi life*. Anár: Sámi Musea. 114–121.
- Pedersen, Steinar 2006: Sámi historjjálaš riektevuogádagat – muhtun fuopmášumit. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2006: 3–17.
- Päiviö, Nils-Johan 2000: *Lapps katteland i Jukkasjärvi och deras utveckling*. Diedut 1/2000. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Päiviö, Nils-Johan 2001: *Lapps kattelands rättsliga utveckling i Sverige*. Diedut 3/2001. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Päiviö, Nils-Johan 2011: *Från skattemannarätt till nyttjanderätt. En rättshistorisk studie av utvecklingen av samernas rättigheter från slutet 1500-talet till 1886 års renbeteslag*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sara, Mikkel Nils 2010: Mainna lágiin galget siiddat joatkahuvvat? Siidda sulladallama gažaldagat. – *Sámi dieđalaš áigečála* 2/2010: 25–55.
- Siltala, Raimo 2001: *Johdatus oikeusteoriaan*. Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut X. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Smith, Peter Lorenz 1938: *Kautokeino og Kautokeinolappene. En historisk og ergologisk regionalstudie*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter XXXIV. Oslo: Aschehoug.

Talvitie, Petri 2016: Hämäläistalonpojat ja isojako 1760-luvulla. – *Maata ja taloutta – Näkökulmia maatalouden historiaan. Ennen ja nyt: Historian tietosanomat* 16 (2). <https://journal.fi/ennenjanyt/issue/view/7734>

Tanhua, Sonja 2020: Kolttaamelainen kyläkokousjärjestelmä muutosten keskellä. – *Moniulotteinen Eurooppa. Ennen ja nyt: Historian tietosanomat* 20 (1): 29–49. <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.89201>

Virggálaš gáldut

EV 38/1923 vp = Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi eräiden maaverojen lakkauttamisesta. Helsinki 1923.

HE 9/1924 vp = Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräiden maaverojen lakkauttamisesta. Helsinki 1924.

KM 12/1901 = Komiteanmietintö n:o 12 Keisarilliselle Majesteetille. Tilattoman väestön alakomitea. Tilastollinen tutkimus yhteiskunta-taloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901. IV H. Paavilainen Karjan- ja porojen omistus. Helsinki 1901.

KM 3/1905 = Komiteanmietintö n:o 3 Keisarilliselle Majesteetille. Komitealta Lapinmaan taloudellisten olojen tutkimista varten. Helsinki 1905.

VaVM 28/1924 = Valtionvarainvaliokunnan mietintö N:o 28 hallituksen esityksen johdosta, joka sisältää ehdotuksen laiksi eräiden maaverojen lakkauttamisesta. Helsinki 1924.

Duopmostuoluid duomut ja mearráduusat

HD T 853-18 = Högsta domstolens dom 2020-01-23 i mål T 853-18.

KKO 1984 T 1329 = Korkein oikeus 27.06.1984 no. 1329.

Hovr T 214-16 = Övre Norrland hovrättens dom 2018-01-23 i mål T 214-16.

Leangáviikka musea áššegirjjit¹¹

DTL 1639–1699 = Dombok Torneå Lappmark 1639–1699.

DTL 1700–1714 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1700–1714.

DTL 1715–1726 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1715–1726.

11 Doaimmahan Kåre Rauø ja Dag A. Larsen, almmuhan jagiid 1994–2002, Lenvik museum.

- DTL 1727–1732 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1727–1732.
- DTL 1733–1736 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1733–1736.
- DTL 1737–1740 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1737–1740.
- DTL 1741–1750 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1741–1750.
- DTL 1751–1760 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1751–1760.
- DTL 1761–1767 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1761–1767.
- DTL 1768–1777 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1768–1777.
- DTL 1778–1784 = Dombok Torneå Lappmark: Jukkasjärvi og Enontekis tinglag 1778–1784.
- DTLK 1639–1725 = Dombok Torneå Lappmark: Kautokeino, Aviovare, Teno, Utsjok tingsteder 1639–1725.
- DTLK 1726–1735 = Dombok Torneå Lappmark: Kautokeino, Aviovare, Teno, Utsjok tingsteder 1726–1735.
- DTLK 1736–1751 = Dombok Torneå Lappmark: Kautokeino, Aviovare, Teno, Utsjok tingsteder 1736–1751.
- FTLW 1553–1561 = Fogderegnskap for Torneå lappmark og «Wästersiön» 1553–1561.
- FTKL 1612–1620 = Fogderegnskap for Torneå og Kemi lappmarker 1612–1620.
- JUTL 1695–1730 = «Jorde och uppbördsbok» for Torneå Lappmark 1695–1730. Jukkasjärvi pastorat og Enontekis anneks.
- JUTL 1731–1756 = «Jorde och uppbördsbok» for Torneå Lappmark 1731–1756. Jukkasjärvi pastorat og Enontekis anneks.
- JUTL 1757–1800 = «Jorde och uppbördsbok» for Torneå Lappmark 1757–1800. Jukkasjärvi pastorat og Enontekis anneks.
- JUTLK 1638–1715 = «Jorde och uppbördsbok» for Torneå Lappmark 1638–1715. Kautokeino Aviovara Teno Utsjok byer.
- JUTLK 1716–1752 = «Jorde och uppbördsbok» for Torneå Lappmark 1716–1752. Kautokeino Aviovara Teno Utsjok byer.

MLTL 1638–1694 = «Mantahls längder» for Torneå Lappmark 1638–1694.
Jukkasjärvi pastorat og Enontekis annex.

Iežá gáldut

Sammallahti, Pekka 2013: Muistio saamelaismääritelmästä. Helsinki.

Sámi siidas and siida people in Torne Sápmi in written sources

The objective of my article is to research what written sources tell about the juridical status of the siidas (Sámi villages) as collectives, and of the members of the siidas. My research question is what was the legal status of siida and siida members in different eras, how has it changed and why. The geographical area where my research is focused on is the historical Torne Sápmi (Sámi land) area. Legal history research shows that the members of the siidas owned their tax-lands and that siidas had a collective responsibility to pay taxes to the kingdoms on the lands of the siidas. The ancient siidas disappeared from the official documents in Finland at the latest when Finland became part of Russia in the 19th century, even if the siida members paid taxes on the siida lands until the 1920s. The tax that they paid was defined as landtax which was paid on land property. There are many reasons why the ancient siidas disappeared. The main reasons were the division of the siidas by the state borders, changes in reindeer herding and the transfer of decision-making power on land issues from the local district courts to the state administration.

Keywords: Torne Sápmi, Sámi siida; village, reindeer herding, hunting, fishing

Oula-Antti Labba

oulaantti.labba@gmail.com

